

- речи [Текст] / Т. Н. Волковская. – М. : Книголюб, 2014. – 104 с.
2. Горбунова И. В. Су-Джок массажеры в логопедической работе [Текст] / И. В. Горбунова, И. В. Иваненко // Логопед. – 2014. – №2. – С. 21–22.
  3. Даскалова Ф. Г. Диагностика речевого развития детей дошкольного возраста как объект воздействия при обучении родному языку в детском саду [Текст] / Ф. Г. Даскалова // Педагогические условия формирования социальной активности у детей дошкольного возраста: межвуз. ст. науч. тр. – М. : Прометей, 2009. – С. 66–87.
  4. Елсакова А. Н. Использование инновационных технологий в работе учителя-логопеда [Текст] / А. Н. Елсакова, Н. Н. Лисовская, И. В. Соколова // Педагогика: традиции и инновации: материалы V междунар. науч. конф. (г. Челябинск, июнь 2014 г.). – Челябинск : Два комсомольца, 2014. – С. 33–34.
  5. Закондырина Э. Г. Наглядное моделирование как средство обучения словообразованию дошкольников с ОНР [Текст] / Э. Г. Закондырина // Логопед. – 2014. – №4. – С. 32–33.
  6. Колоешкина С. Н. Арт-терапевтические технологии учителя-логопеда [Текст] / С. Н. Колоешкина // Школьный логопед. – 2007. – № 2. – С. 31–39.

УДК 376.1-056.264: 81'233-053.2: 81'376.2

Г. І. Пересадько

вчитель-логопед
Дошкільний навчальний заклад
№ 33 «Маринка» м. Суми

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

РОЗВИТОК ПРОСОДИЧНИХ КОМПОНЕНТІВ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

У статті висвітлено особливості формування просодичних компонентів мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

В статті раскрыты особенности формирования просодических компонентов речи у детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи.

In the article the features of formation of prosodic components of speech in preschool children with General underdevelopment of speech.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, просодичні компоненти мовлення, діти дошкільного віку.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, просодические компоненты речи, дети дошкольного возраста.

Key words: general underdevelopment of speech, prosodic speech components, preschool children.

Постановка проблеми. Сучасний підхід до подолання недоліків мовленнєвого розвитку в дітей дошкільного віку вимагає комплексного психолого-медико-педагогічного впливу, який реалізується, з одного боку, у формуванні всіх порушених компонентів мовленнєвої системи, з іншого – у відновленні нормального функціонування артикуляційного, дихального та голосового апарату і розвитку психологічної бази мовлення. Невід'ємною частиною мовленнєвої діяльності людини є просодична сторона мовлення, що являє собою єдність взаємопов'язаних компонентів – мелодики, темпу і ритму мовлення, інтонаційної забарвленості мовлення. Просодика є найважливішою складовою частиною загального психічного розвитку дитини, передумовою оволодіння писемним мовленням, його граматичними структурами, а також підготовки до школи і до всього майбутнього життя. Стан просодичного компоненту впливає на розбірливість, зрозумілість, емоційний малюнок мовлення.

Мета статті: висвітлити особливості розвитку просодичних компонентів мовлення в дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення просодичної організації мовлення є предметом досліджень в лінгвістиці, психолінгвістиці (В. А. Артемов, Л. П. Блохіна, А. В. Бондарко, Н. Д. Светозарова, Н. В. Черемісіна), в логопедії (Є. Ф. Архіпова, І. І. Єрмакова, Є. В. Лаврова, Л. В. Лопатіна, Н. В. Серебрякова, І. В. Чиркіна та інші). Порушення мелодики-інтонаційного оформлення входить до структури багатьох мовленнєвих дефектів. Найбільш

широко висвітлено в літературі стан просодичних компонентів при таких мовленнєвих розладах як дизартрія (Є. Ф. Архипова, Л. В. Лопатіна, І. І. Панченко, Н. В. Серебрякова), ринолалія (Г. В. Чиркіна, Л. І. Вансовська, Т. Н. Воронцова, А. Г. Іпполітова) і заїканні (Л. І. Белякова, Є. В. Оганесян, Н. А. Ричкова, В. І. Селіверстов); зустрічаються окремі вказівки на розлад просодики при алалії (Т. В. Крюк, М. М. Трауготт). Глущенко В. І. охарактеризовано сутність і структуру просодичного компонента мовлення в дітей зі стертою дизартрією, розроблено методику корекційної логопедичної роботи з формування просодичного компонента мовлення [2]. Проблема розвитку темпо-ритмічного чуття та просодичного компоненту мовлення у старших дошкільників із моторною алалією засобами художньо-мовленнєвої діяльності висвітлено Січкачук Н. Д. [4]. Ільїною Н. І. розглянуто методику формування лексико-граматичної і фонетико-фонематичної сторін образного мовлення у старшій групі для дітей із загальним недорозвиненням мовлення, Боровою В. Є. – проблему виховання інтонаційної виразності мовлення дітей старшого дошкільного віку із недоліками звуковимови [1,3].

Виклад основного матеріалу дослідження. Просодика – це складний комплекс, що включає голосові характеристики (висота, сила, тембр) і мелодико-інтонаційну сторону мовлення (темп, ритм, паузація: пауза, логічний наголос.)

Міміка (виразні рухи м'язів обличчя, які є однією з форм прояву тих чи інших почуттів людини), супроводжуючи мовлення, сприяє його виразності, є одним з допоміжних засобів спілкування людей. Процес розвитку мімічних м'язів будується на використанні природних рухів в ігрових ситуаціях, а саме:

- гра «Плакса» – зажмурювати очі;
- гра «Ми здивувались» – піднімати і опускати надбрівні дуги;
- гра «Надуємо кульки» – надувати щоки без опору і з надавланням;
- гра «Тигрєня» – оскалювати зуби;
- гра «Уперті барани» – хмурити м'язи лоба;
- гра «Веселий клоун» – усміхатися тощо.

Одним із виразних засобів усного мовлення є його темп – це прискорення і уповільнення мовлення залежно від змісту висловлювання з урахуванням пауз між мовленнєвими відрізками. Уповільнюючи темп свого висловлювання, людина підкреслює важливість, особливе значення того, що вона повідомляє. І навпаки, прискорюючи промовляння деяких фраз, ми часто цим самим виражаємо другорядність сказаного. Але вимова при цьому не втрачає своєї правильності, розбірливості. Зазначені коливання у швидкості висловлювань будуть залежати від швидкості вимови фонем, слів, фраз і від частоти і тривалості пауз між словами і реченнями.

Прийнято вважати нормальним такий темп мовлення, при якому за одну секунду вимовляється від 9 до 14 фонем. Більшість дітей не відразу оволодівають нормальним темпом мовлення, багато дошкільників говорять дуже швидко. Це пояснюється тим, що у них ще слабкі гальмівні процеси і контроль за своїм мовленням. Часто недосконалість темпу мовлення виникає в результаті наслідування оточуючих. У більшості випадків такі явища з віком зникають. Проте в силу різних причин у дітей може виникнути патологічне порушення темпу мовлення.

Порушення ритму найчастіше обумовлюється недостатньою сформованістю слухо-зорових і зорово-моторних координацій – це рівномірне чергування наголошених і ненаголошених складів. Для вдосконалення темпо-ритмічної організації мовлення рекомендовано використовувати наступні вправи:

- відстукати ритм з певним інтервалом (швидко – помірно – повільно);
- відтворити ритм за кількістю ударів (I, I, I; II, II, I; III, III, III);
- плеснути в долоні стільки разів, скільки крапочок на кубі;
- впізнати ритм та співвіднести його з певним ритмічним малюнком, записаним символами;
- порахувати, скільки разів плеснули у долоні і підняти картку з відповідною цифрою;
- підбирати рими до слова тощо.

Дітям пропонуються різні способи відтворення ритму: плескання в долоні, відбивання м'яча від підлоги, використання музичних інструментів – барабана, бубна, металофона.

Діти із загальним недорозвиненням мовлення часто використовують неправильне ключичне дихання, яке може привести до напруги та підняття грудної клітини. Тому на логопедичних заняттях необхідно здійснювати корекцію неправильних дихальних стереотипів і формувати у дітей із ЗНМ повноцінне дихання. Перші дихальні вправи виконують лежачи на спині для кращої концентрації уваги і тактильного контролю за рухами черевної стінки. Далі – в положенні сидячи і стоячи, з одночасними рухами рук, поворотами тулуба і голови (наприклад, на вдиху – помах рук «крил птаха» вгору, на видиху – вниз). Для розвитку поступовості і цілеспрямованості дихання доречно використовувати ігри: «Аромат квітів», «Подуй на кульку», «Здуй метелика з долоньки» тощо.

На наступному етапі проводиться диференціація ротового і носового вдиху і видиху, підбираючи відповідний музичний супровід (помірний темп і простий ритмічний малюнок, приємна ніжна мелодія з яскраво вираженими сильними і слабкими частками). Як тільки вправи з розвитку фізіологічного дихання освоєні дітьми, переходимо до роботи над мовленнєвим диханням: промовляння на одному видиху коротких та подовжених фраз, співи, декламування тощо.

Важливим аспектом корекційної роботи з формування просодичних компонентів у дітей із ЗНМ є розвиток та вдосконалення голосу. Для диференціації понять «високі» і «низькі» звуки використовують образи ведмедя і комарика, наділяючи їх, крім голосових характеристик, музичними і руховими: ведмідь пересувається важко, перевалюючись, під низькі звуки акомпанементу; комарик рухається легко під високі звуки акомпанементу. Для диференціації понять «гучний» та «тихий» голос, використовують традиційні ігри та вправи «Луна», «Сильний і слабкий вітер», «Заколисати ляльку», «Вередун» тощо.

Прийом кодування конкретного звучання певним рухом використовується в іграх з іменами. Наприклад, діти багаторазово пошепки вимовляють ім'я Катруся, при цьому їх долоні близько притиснуті одна до одної на рівні грудей. Потім шепіт поступово переходить у тихе звучання, а долоні поступово відсуваються все далі і далі, поки промовляння імені не перейде в максимальне кресендо (руки максимально розкриті в сторони).

Після того, як діти набувають навичку довільного контролю за змінами висоти та сили голосу, можна пропонувати їм проспівувати нотну гаму в повільному темпі в зв'язній і уривчастій вокалізації.

Для вираження смислових та емоційних відмінностей людина використовує інтонацію, яка є одним із найважливіших факторів комунікації. За метою висловлювань в українській мові розрізняються такі комунікативні види інтонацій, як розповідна, питальна, оклична або спонукальна. Мовлення дітей із ЗНМ найчастіше монотонне та емоційно збіднене. Тому дітей зазначеної категорії необхідно ознайомити з поняттям про те, що інтонація є обов'язковою ознакою усного мовлення, що вона допомагає виразити почуття, ознайомити з різними видами інтонації і засобами їх позначення, навчити розрізняти та вживати різноманітні інтонаційні структури у власному мовленні. З цією метою доречно використовувати символи, що позначають різні види інтонації:

розповідна інтонація

оклична інтонація

питальна інтонація

спонукальна інтонація

Наголос виражається в інтенсивності звучання окремих складів. Від наголосу часто залежить значення слова (брати (неозначена форма дієслова), і брати (форма множини іменника), а також його граматична форма (сови – форма називного відмінка множини) і сови (форма родового відмінка однини).

Навчити дітей виділяти наголошений голосний найлегше в грі «Поклич друга». Педагог пропонує дитині покликати свого друга, який знаходиться далеко, таким чином: *МарИИИно!* (не можна промовляти ім'я по складах). Потім педагог повідомляє дітям, що іграшки, що були в ігровій кімнаті, розбіглися, їх треба теж покликати: *кУУУбуки, зАААйчику* тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Інтонаційні засоби сприймаються і засвоюються дітьми значно раніше, ніж починається формування словесного мовлення. Мелодико-інтонаційні засоби виразності організовують усне мовлення в цілому, роблячи процес комунікації більш інформативним. За умов дизонтогенезу формування просодичних компонентів може порушуватися, це негативно впливає як на розвиток усного розмовного мовлення, так і на засвоєння письма і читання під час шкільного навчання.

Роботу з формування та розвитку просодичних компонентів мовлення в дітей із ЗНМ необхідно здійснювати як на фронтальних, так і на індивідуальних заняттях, на яких діти навчаються інтонаційно забарвлювати своє мовлення, змінювати свій голос за силою та висотою, поєднувати мовлення з рухами рук і ніг, правильно користуватися наголосом, інтонацією; видих стає більш тривалий, цілеспрямований; поліпшується звукова культура мовлення дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борова В. Е. Виховання інтонаційної виразності мовлення дітей із недоліками звуковимови / В. Е. Борова // *Наука і освіта*. – 2011. – № 4.
2. Галущенко В. І. Особливості формування просодичного компонента мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії : дис. канд. пед. наук : 13.00.03 / В. І. Галущенко; Південноукр. держ. пед. університет ім. К. Д. Ушинського. Одеса : [Б. в.], 2012. – 247 с.
3. Льїна Н. І. Формування образного мовлення у дітей із ЗНМ / Н. І. Льїна // *Дефектологія*. – 2011. – № 1.
4. Січкаччук Н. Д. Розвиток темпоритмічного чуття та просодичного компоненту мовлення у старших дошкільників із моторною алалією засобами художньо-мовленевої діяльності / Н. Д. Січкаччук // *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського*

національного університету ім. Івана Огієнка : Медобори – 2006, 2012. Випуск 20

УДК 376.1-056.264-053.4:741

Р. П. Подгорна

студентка спеціальності
«Корекційна освіта (Логопедія)»

І. В. Кравченко

викладач кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті подано загальні відомості щодо використання продуктивних видів образотворчої діяльності у логопедичній роботі: малювання, ліплення, аплікація, конструювання.

В статті представлено общіе сведения об использовании продуктивных видов изобразительной деятельности в логопедической работе: рисование, лепка, аппликация, конструирование.

The article presents General information concerning the use of the productive artistic activity in speech therapy work: drawing, modeling, application, design

Ключові слова: Образотворча діяльність, дошкільний вік, діти з порушеннями мовлення.

Ключевые слова: Изобразительная деятельность, дошкольный возраст, дети с нарушениями речи.

Keywords: painting, preschool age, children with speech disorders.

Постановка проблеми. Сьогодні актуального значення набуває проблема зацікавленості дітей до логопедичних занять з виправлення мовлення. Саме через це постає необхідність заохочувати дошкільників, підтримувати їх інтерес до занять. Діти цього віку виконують тільки ті доручення, які породжують цікавість, спонукають до захоплення. Заняття з малювництва організовує підґрунтя повноцінного єднання між собою та дорослими, а образотворча діяльність допомагає дітям здійснити таке єднання. Наукові роботи зарубіжних і вітчизняних фахівців свідчать, що художньо-творчі види діяльності здійснюють лікуючу дію,